

SAMBAND

No. 40 August 1911

"Samband", — fortsættelse af kvartalstidstet Valdris Helsing — udkommer hver maaned, er tilegnet bygdelagbevægelsen og vil søge at fremme bygdelagenes formaal og arbejde for deres fremgang og trivsel. Abonnementspris, \$1.00 aaret; enkelte hefter 10 cents hvert.

Udgives af Samband Publishing Association, Minneapolis, Minn.

Bestyrer og redaktør:

A. A. Veblen,
Stillwater, Minn.

ISSUED MONTHLY AT MINNEAPOLIS, MINN.

Entered as second-class matter December 5, 1910, at the post office at Minneapolis, Minn., under the Act of March 3, 1879.

Augsburg Publishing House
 PUBLISHERS & IMPORTERS
 PRINTERS & BINDERS
 425-429 S. 4th Street
 Minneapolis, Minn.

Valdris Samband.

Aarskontingent 25 cents. For en dollar aaret faar man baade medlemsrettighed og bladet "Samband". Valdriser og personer gift med Valdriser kan bli medlemmer. Næste stevne 9-10 Sept., 1911, i Minneapolis.

Embedsmænd og styre:

A. A. VEBLEN, President, Stillwater, Minn.
 BENDIX HOLDAHL, Vice President, Roseau, Minn.
 A. M. SUNDHEIM, Secretary, 3205 Park Avenue,
 Minneapolis, Minn.
 O. A. HAIN, Minneapolis, Minn.
 HARALD THORSON, Elbow Lake, Minn.
 M. A. WEBLEN, Minneapolis, Minn.

PIANOER og ORGLER

Ikke for at vise frem noget billede, men for at faa tilladelse til at henlede Deres opmærksomhed paa vort store lager af instrumenter, da det vil interessere enhver musikelskende.

Skriv efter vor katalog og nævn hvad som ønskes, piano, pipeorgel, kapelorgel eller husorgel. Nævn "Samband".

Northwestern Music House,

CARL RAUGLAND

520 - 2nd Ave. S., Minneapolis, Minn.

ADRESSELAPPEN

paa omslaget viser hvorvidt kontingent er opbetalt eller om man staar tilrest. "Sep 11" betyr: "opbetalt til September 1911". Men "Sep 10" er det samme som: "opbetalt bare til September 1910". I sidste tilfælde burde daleren snart komme tilsyne. Er gjælden end ældre saa, hvis du kan, betal nu, straks, med det samme.

Samband

(continuation of Valdris Helsing)

is a monthly magazine devoted to old country folk-lore, tradition, and history, and historical and biographical sketches from the Norwegian settlements in America. It is especially dedicated to the bygdelag movement among Americans of Norwegian origin or descent, and seeks to further the growth of the bygdelag societies and the attainment of their aims and objects.

Subscription price, \$1.00 a year.

Single copies, 10 cents.

Published at 322 Cedar Ave., Minneapolis, Minn., by the
 Samband Publishing Association.

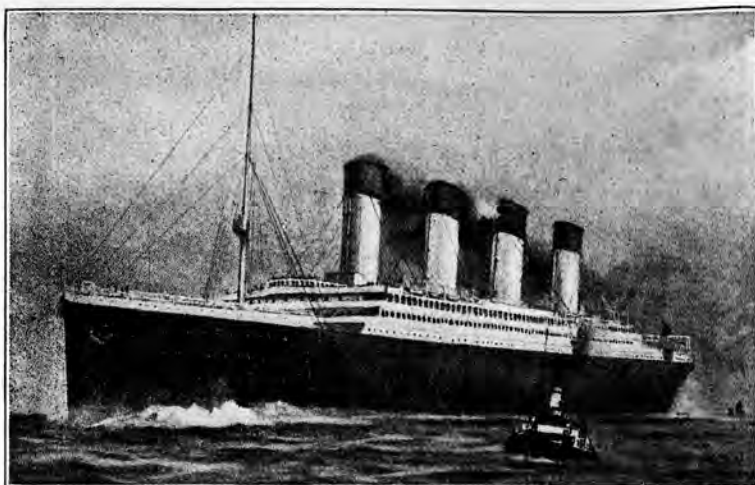
Manager and editor:

A. A. Veblen,

Stillwater, Minn.

Indhold af No. 40, August, 1911:

	Side
Lundefamilien	289
Hedals Kirke i Valdres. Dr. O. E. Hagen	296
Numedøler ved Minnesota River. O. O. Enestvedt....	306
Valdrisstevnet og andre stevner	317
Guld at faa for intet! Dr. J. S. Johnson	318

The White Star Line

NEW YORK—LIVERPOOL via Queenstown

BALTIC.....	23,876 Tons
CEDRIC.....	21,035 "
CELTIC.....	20,904 "
ARABIC.....	15,801 "

BOSTON—LIVERPOOL via Queenstown

CYMRIC.....	13,096 Tons
ZEELAND.....	11,904 "

MONTREAL—QUEBEC—LIVERPOOL	
*LAURENTIC.....	14,832 Tons
MEGANTIC.....	14,878 "

All Twin-Screw Steamers.
*) Triple-Screw Steamer.

NEW YORK—PLYMOUTH—CHERBOURG SOUTHAMPTON

*OLYMPIC.....	45,000 Tons
**TITANIC.....	45,000 "
ADRIATIC.....	25,000 "
OCEANIC.....	17,274 "
MAJESTIC.....	10,147 "
TEUTONIC.....	10,000 "

NEW YORK and BOSTON to the MEDITERRANEAN

CEDRIC.....	21,035 Tons
CELTIC.....	20,904 "
CRETIC.....	13,517 "
CANOPIC.....	12,097 "
ROMANIC.....	11,394 "

*) Launched.
**) Building.

AVERAGE TONNAGE OF THE WHITE STAR LINE STEAMERS
IS GREATER THAN THAT OF ANY OTHER
STEAMSHIP COMPANY

O. E. BRECKE.

NORTHW. PASSENGER AGENT

119 & 120 SO. 3RD ST., - MINNEAPOLIS, MINN.

IV

Samband.

No. 40

August

1911

Lunde familien.

Naar der nu i denne bygdelagenes tid og ellers faa ofte tales om de forstjellige familier, som fra denne eller hin bygd er udbandrede hertil, og som i dette sit nye hjemland har udviklet sig saaledes, at en stor slægt nu bærer sine stamforældres navn eller særpræg, og som derved i ikke ringe grad bidrager til at give den unge amerikanske nation sit præg — naar der tales om saadanne norsk-amerikanske familier, faa nævnes i første række Lunde-familien, som i femti-aarene først nedjatte sig i Mitchell county, Iowa, men som senere især har forgrenet sig over Freeborn county, Minn.

Familien Lunde er fra Nadalen, Ringerike, hvor den med visshed vides at have boet paa samme gaard i over 300 aar. Paa denne gaard var der to beboelseshuse, beliggende paa hver sin side af kongsveien. Det ene af disse huse var husbondens, medens det andet beboedes af hans ældste søn og familie, og naar saa denne gamle gubbe havde lagt sig til den sidste hvile og bares ud i den sorte kiste, saa flyttede sønnen ind og overtog gaardens styre. Saaledes havde i aarhundreder sønnen afløst faderen, og der var afvekslende Lars og Peter Lunde, idet den ældste søn ufravigelig opkaldtes efter bedstefaderen.

Udenom gaarden Lunde var familien ogsaa i Norge stor og vidt forgrenet. De yngre sønner og døtre i hver generation blev gifte ind i andre aadalsfamilier, og mange sønner vi-

des i løbet af to a tre hundrede aar at have sat dybe mærker ogjaa udenom sin bygd. Mange af dem blev præster, andre officerer i armeen, — de deltog i nationens historiske felttog, kjæmpede sammen med franskmændene under den store Napoleon og styrede sine skuder paa alle hav.

Formodentlig har livet paa den stille gaard Lunde blevet for ensformig; thi for noget over et halvt aarhundrede siden blev rækken fra fader til søn brudt, idet Peter Lunde brød tvært over med sine forfædres sæd og skik og reiste til Amerika, hvor han i 1850 byggede det første loghus i Mitchell county, Iowa, — ved bredden af Rock Creek.

Peter var ung dengang, og han opholdt livet ved at drive jagt og fiske samt ved tuskhandel med indianerne. I 1856 kom Endre Gulbrandsen, en anden gren af Lundefamilien, direkte fra Adalen, og han bor nu i Freeborn county, Minnesota, ikke langt fra det sted hvor han først gjenfandt Peter i hine tidlige dage. Peter blev kort efter gift, og hans søn Ole var det første hvide barn født i dette township.

Det næste medlem af Lundefamilien, der kom over til Amerika, var Lars Lunde. Han boede først en kort tid i Michigan og kom derpaa til settlementet i Mitchell county. Det er disje to, Peter og Lars Lunde, der er stamfædre til den store slægt, der nu bor i denne del af Iowa, i Minnesota og i Dakotaerne. G. D. Lunde, en sønnesøn af Peter Lunde, bor i Floyd county, tre mil nordenfor Nora Springs, hvor han har en halv sektion land, beliggende paa begge sider af veien, omtrent som den gamle gaard i Adalen, og hvor han og hans hustru har opdraget en prægtig familie. Over linjen i Mitchell county har G. D. Lunde nok en farm, der drives af hans ældste søn. Syver Frosholt ved Rudd blev gift med en af Peter Lundes døtre, og dette egtepar's to døtre har nu store familier dersteds. Ved Osage bor Mr. Christiansen samt flere af Goplerud-familierne,

der er udprugne af de to Lundes stamtræ, og selv Gaugens i Senfett — der igjen er nær beslægtede med kongresmand Gilbert Gaugen — er grene paa samme træ.

En af Lars Lundes døtre blev gift med Leslie Whitcomb, der vokste op i Northwood, hvor hans forældre bo, men som nu er i avisforretning i Albert Lea, og en datter af dette egtepar er nu Mrs. S. S. Edwards af samme by, medens dette egtepar's lille datter Marie udgjør den fjerde generation af denne gren.

De sidste af familien Lunde, der kom herover fra Norge, var Nils Lunde, hans hustru Magnhild og sønnen Arne. De kom i 1869 direkte til Lundefamiliens hjem i Mitchell county, men denne sidste families virksomhed i den nye verden blev kun kortvarig, idet hustruen døde en uge efter ankomsten, og Nils Lunde kunde ikke taale dette lands klimat, men blev inden tre maaneder var omme lagt tilhvile ved sin forudgangne hustrus side.

Peter Lunde har i de sidste aar forsøgt at opspore og nedtegne alle de mulevende efterkommere af sin vidt forgrenede slægt, og allerede for tre aar siden udgaves i trykken Lundefamiliens historie med mange billeder og interessante oplysninger og de forskjellige medlemmers liv og virke, saabel her i landet som i Adalen og ellers i det gamle fædreland. Familiens første reunion afholdtes sidstleden juli maaned i Albert Lea, og der fremmødte ved denne anledning over 100 medlemmer fra fire forskjellige stater. Begger Gulbrandsen, der er søn af førnævnte Endre Gulbrandsen, bor i denne by og var saaledes blandt værtsfolkene. Blandt de mere fremtrædende gjæster nævntes den gang Singal Enger, den bekendte farmer og representant i legislaturen fra Hatton, Nord Dakota. Ved denne første reunion blev det bestemt, at familien hvert aar skal samles til en lignende fest.

Dette samlingsarbejde inden familien er et ligesaa tjenligt som vakkert træf iblandt de udbandrede nordmænd i Amerika, og hvad familien Lunde har begyndt i denne retning burde sættes som et folgebærdigt eksempel for andre. Det kan ikke andet end virke opløstende for de yngre, saa ogsaa de bestræber sig paa at holde maal og ikke blive til skam for sin slægt og sit navn. („Decorah-Posten," 9de Juni 1911.)

Lunde-ættens fest i Albert Lea.

Den 24de Juni, 1911 havde Lunde-ætten sin anden fest i Albert Lea, Minn., og den var over forventning vellykket.

Der var udsendt indbydelse til alle, fjern og nær, af slægten, men det var ikke at vente, at de, som bor langt borte og var tilstede for to aar siden, kunde komme igjen nu; men da disse stævner tænkes holdt hvert to eller tre aar, ventes flere ved næste møde. Allerede fredag den 23de begyndte de langveis fra at komme, og lørdag ankom de fra alle kanter. Ved ottetiden lørdags aften samledes man i det danske Broderskabs sal, og efter at man havde hilset paa hverandre og snakket sammen en stund, begav man sig ned i spisesalen, hvor der var dækket til 75, og det viste sig at være affurat plads til alle. Bordene var smykket med amerikanske og norske flag samt blomster. Da alle havde taget plads og kfigemejstere, B. Gulbrandsen, havde læst bordbøn, begyndte man at forsyne sig af de deilige retter vor flinke chef, Alfred Dahl, havde lavet. Aftensmaden bestod af hyb „courtes," og den deilige flødegrød og Iesje blev mest rost. B. Gulbrandsen havde digtet en sang for andledning, besørget den trykt, saa der laa et eksemplar ved hver plads. Før kaffen blev drukket rejste man sig og sang:

(From Greenland's Icy Mountains).

We now have come together,
The last day of this week,
The Lunde clan to gather
And organize we meet.
The one we first will honor
With presidential fame,
Is Lars, the sturdy farmer
Who has the Lunde name.

We have one Sever Fosholdt
As true as tempered steel,
His penmanship is splendid,
His composition real.
As secretary proper
He'll serve the clan all right,
And never, never falter,
If he must work all night.

From Norway's snow clad mountains
Our clansmen mostly sprang.
The waters in its fountains
And in its lakes are grand.
Let all the Lunde family
By brothers' name be called
And love each one another,
May God now bless us all.

Da man havde spist begav man sig op i forsamlingssalen, hvor forretningsmødet holdtes. Det blev bestemt at der skulde være en forening her i Amerika, og navnet „Lundeætsamlingen i Amerika" samt „regler," som komiteen havde udarbejdet i Mora Springs, Iowa, den 19de November 1910, blev antaget. Følgende forslag blev fattet:

„Da amtskasserer Chr. Lunde, Kristiania, Norge, i skrivelse til Sars Lunde havde meldt sig selv, sogneprest S. Lunde og oberstløjtnant B. Lunde til medlemmer af „Lundeætsam-

lingen i Nord Amerika," blev det paa forslag besluttet, at foreningen med glæde optager disse fremragende norske slægtninge som æresmedlemmer af foreningen." Endvidere: Paa forslag af Mrs. Dr. Rødli blev det besluttet at jende et amerikansk flag til amtsskasserer Lunde som et hyndigt bevis paa den tak vi skylder ham for hans store arbejde for slægtens bevarelse paa begge sider havet, samt at han erindres af den del af slægten, som bor under „stjernebanneret" (The Stars and Stripes).

Følgende medlemmer valgtes som embedsmænd: Formand Lars Lunde, Hayward, Minn.; viceformand, B. Gulbrandson, Albert Lea, Minn.; sekretær, S. J. Fosholdt, Nora Springs, Iowa; kasserer, J. J. Hove, Hayward, Minn.; direktører: G. D. Lunde, Nora, Springs, Iowa; D. B. Lunde, R. No. 4, Austin, Minn.; Ed. Cleophas, Kensett, Iowa; J. G. Enger, Hatton, North Dakota; M. A. Teslow, Hayward, Minn.; Lars G. Sanjon, Grand Meadow, Minn. Til korresponderende sekretærer: John Sanjon, Kenyon, Minn.; Erick Torgrimson, Grand Meadow, Minn.; E. E. Erickson, Mabel, Minn. B. R. Savre, Glenwood, Minn.; Nils M. Lunde, Salem, Oregon; Tideman Dstehage, Hatton, North Dakota; Ole Gilbertson, Towner, North Dakota; Conrad Johnson, Fergus Falls, Minn.; Singal Enger, Hatton, North Dakota; Gilbert Lunde, Gladstone, North Dakota; Edmund S. Gulbrandson, Albert Lea, Minn.; Knut Haugen, Osage, Iowa; Jacob Sanjon, Decorah, Iowa; Ole Alf, Osage, Iowa; Rev. A. G. Lunde, Great Falls, Mont.; Nels M. Lunde, Hatton North Dakota; S. A. Scherlie, Dundee, Minn.; Gilbert J. Dammen, Mitchell, Iowa; Dr. D. E. Rødli, Albert Lea, Minn.; R. S. Edwards, Albert Lea, Minn.; D. E. Sanand, Mayville, North Dakota.

Da forretningsmødet var over, havde man et kort program. Dr. Ranneftad, som ærede os med at være tilstede; blev fremkaldt, og han fortalte mange morsomme smaa historier. Han

jagde, at mange vilde følge vort eksempel og saa istand familieforeninger. Miss Cornelia Cleophas, ledsaget af sin moder, gav os ogsaa valf violinmusik, og hun blev kaldt frem igjen flere gange af de begejstrede tilhørere. Miss Thune sang et par sange. B. Gulbrandson fortjener ætens tak for den iver, hvormed han arbejder for at fremme det værk, som amtsskasserer Lunde i Norge begyndte derved, og som Lars Lunde har strævet saa flittig med, at samle ætten og saa en forening, saa man kan samles en gang imellem, jørnye bekjendtskaber og have en hyggelig stund sammen, og saa saa ætens stamtable saa komplet som muligt.

Mrs. W. W. Gravlø og Dr. og Mrs. Rødli indbød alle til at komme til deres hjem paa Lake Boulevard og holde picnic søndag, og det blev med glæde modtaget. Alle som kunde, reiste derhen søndag. Man spiste middag ude i skuggen, og om eftermiddagen, før man reiste hjem trakteredes lemonade, smørrebrød og kage. Det var en meget varm dag, men der ude ved indsjøen, i skuggen af de prægtige træer, var det godt, og man havde en meget hyggelig dag; alle var enige om, at Lunde ætens andet møde var vellykket og et rigtig hyggelig familiefest.

Alle Skattums børn samt Mr. Lewis Skattum, hans hustru og søn, Oliver Skattum, hustru, søn og datter og Eli Johnson og hustru (Mina Skattum) og to døtre var med automobiler komne fra sine hjem ved Hills, Minn.; ligeledes E. E. Erickson og hustru, sønnen Christopher og datteren Amilie, samt svigerbroder, Willie Ohnstad af Mabel, Minn. De andre, som var tilstede ved festen, var: Mrs. Iver Berquam og Thorwald Thoreson fra Spring Grove, Minn.; Lars Sanjon, (Modalen), Mrs. Peterson og Mrs. Haugen, Grand Meadow, Mrs. Cleophas, Minneapolis, Minn.; Mr. og Mrs. Ed. Cleophas, Miss Cornelia Cleophas, Mrs. Wall, Miss Amanda

Wall og Mijs Gaarder, Kenjett, Iowa; Mr. og Mrs. G. D. Lunde, S. J. Fosholdt, Mr. og Mrs. Gustav M. Lunde og Olaves Norby, Nora Springs, Iowa; Mrs. Rohal Wald, Philadelphia, Pa.; Mrs. W. W. Gravlief, Mrs. S. Gulbrandson, Mr. og Mrs. B. Gulbrandson, Dr. og Mrs. D. E. Rødli, Mr. og Mrs. Leif Gulbrandson, Mr. og Mrs. Einar M. Gulbrandson, Ina, Kathinka, Amos, Cleon og Edmund Gulbrandson, Albert Lea, Minn., Mr. og Mrs. D. P. Fossum og datter, D. P. Hanson, Gilda og Florence Lunde, Elionore, Inga, Gustie og August Hanson samt Olaf Johnson, Albert Lea, Minn.; Mr. og Mrs. Lars Lunde, Carl, Barbra, Arthur, Alfred og Palma Lunde; G. N. Gulbrandson og hustru, Mr. og Mrs. E. C. Sabre, Mr. og Mrs. J. J. Hove, Rolf Gulbrandson, Mr. og Mrs. Gilbert Skaug, Hayward, Minn.; Mr. og Mrs. D. P. Lunde, Moscow, Minn.

En deltager.

(Fra „Decorah-Posten“ 28de Juli 1911).

Hedals kirke i Valders.

Sagnet om dens gjenfindelse efter den sorte død med nogle historiske forbemærkninger, samt tillæg.

Af Dr. D. E. Hagen.

Af alle de ulykker, som i tidens løb har tilstødt vort fædreland, har ingen været mere skjæbnesvangere i sine følger end landjarfjotten i det 14de aarhundrede, almindelig kjendt under navnet: Den sorte død. Norge, som allerede da var i nedadgaaende, lamloges i en grad, som neppe kan overdrives, og flere forskere har endog paaastaet, at landet endnu ikke har overvundet alle ulykkens uhyggelige følger. Saaledes findes der mange fjelddaler og afidesliggende trakter, som sagnet

fortæller var bebyggede før pestens tid, men som nu ligger øde, og paa næsten alle saadanne steder vil man finde mere eller mindre sikkre spor af fordums bebyggelser.

Men det var ikke Norge alene, som rammedes af denne ulykke, ikke engang hele Europa, men Asien og Afrika, ja efter de nu foreliggende historiske beviser at slutte, hele menneskeheden. Derfor kaldes ogsaa denne pestbølge i den medicinske talemaade til forskjiel fra alle andre historiske pestbrud **Pandemien** eller den store folkedød. Den overskred jordens nægtigste bjergkjæder, krydjede indlandshavene og verdenshavene og hjemjogte alle lande og alle folk. I alle zoner, i Nordlandene ved Ishavets bredder saavel som i de eviggrønne egne under tropens sol, i vinterens fulde og storme saavel som i sommerens varme var morderengelens sværd lige hvast og lige skaanelløst, døden lige brat og kvalfuld og lige frygtelig og hemmelighedsfuld. Mennesketabet var ogsaa forfærdeligt og gaar endog efter de mest konervative beregninger, op i svimlende talhøider — hundreder af millioner. For Norges vedkommende anstattes tabet til fra to trediedele til fire femtedele af landets befolkning. Hele bygder og fjelddale affolkedes. Pestkrækken og den ulidelige stank fra de pesthige drev folket til fortvilet flugt, men allesteds indhentedes de af dødsengelens myrdende haand. Forladte og skuede af alle døde de i husene, i gaardsrummene, paa landeveien, i skog og mark og paa høifjeldet, hvorhen de forjævedes søgte for at undgaa pestens dræbende giftpust.

Jarfjotten opstod i begyndelsen af 1340 aarene i det fjerne Østasien, i Bakalijøens omegn, som det synes, og optraadte 1346 i Europa først i landene ved det Rødske og det Sorte hav, hvorfra den udbredte sig med stedse tillagende voldsomhed over middelhavslandene. Over Frankrige kom den saa i 1348 til de britiske øer og derfra i 1349 til Bergen i Norge. Her-

fra drog den herjende over Norge og Sverige og saa over Finland og Rusland tilbage til det Sorte og Kaspiiske hav 1353. Dette er i forfald Pandemiens vældige kredsløb i Europa, men intet land forsvaanedes og overalt anrettede den de frygteligste ødelæggelser. Mærkelige og skrækindjagende naturforeteelser indledede eller fulgte pesten paa dens gang, naturforstyrrelser af en saa eiendommelig, uhyøt og voldsom beskaffenhed, at man maa studse og undre. Hele naturen synes ligesom at have været i en oprøsttilstand, „ude af sit vanlige gængse,“ naturtilstande, som i medicinsk sprogbrug kaldes „**Naturens pandemiske konstitution.**“ Det 14de aarhundre var derfor i alle henseender en skrækkens og forstyrrelsens tid, som ogsaa samtidens optegnelser overalt Irøstelsøse og fortvilede tone klart nok antyder. For det afsvækkede Norge kom denne menneskehedens skræffeligste hjemjøgelse som en dødsdom og afjødte en stum rædsel og fortvilelse med paafølgende lammelse, afmagt og forvildelse i alle henseender. Herfra skriver sig ogsaa hovedaarfagerne til de norske vinlandsreiseres ophør og landets tab og de overrøstede besiddelser.

Den sorte død afjødte dog, især i Norge, en mærkelig jagnfreds, som stedse har vist sig eneetaende gribende og alvorssvækkende og har haft en underlig manende indflydelse paa vort folk, unge saavel som gamle. Hvor har ikke mange af os i vor ungdom ofte med bankende hjerte og taarefyldte øine lyttet til de begavede jagnfjendernes rørende fortællinger fra pestens tid.

„Da fjælene flommed' i evigheden ind
som løvet henhvirvles i høstlige vind!“

Men disse mærkelige sagnaander forsvinder fort nu, og de yngre slægter synes at mangle al begavelse og interesse for jagnet og dets bevarelse. Dette leder mig nu til hovedpiemet med disse bemærkninger, nemlig: En inbydelse til alle jagn-

fjendene at fremlægge deres jagnskatter for offentligheden, og til jagnfjenderen at være behjælpelige med at opspore alle sagn vedrørende den sorte død. Forti ikke jagnet fordi det er kun et brudstykke; thi det vil altid findes at passe ind som et træf eller led i det hele. Vore norske blade hertilands har af og til bevaret saadanne bidrag, saaledes for eksempel baade „Skandinaven“ og Decorah-Posten“ og muligens ogsaa andre blade, hvilket klart nok beviser, at der er jagnfjendene iblandt vort folk her. Disse Bidrag burde nu opsamles og fremlægges igjen, jeg vilde med redaktionens tilladelse foreslaa i „Samband.“

Som en begyndelse i denne retning tillader jeg mig nu at fremlægge for bladets læsere assessor Conrad N. Schwachs poetiske bearbejdelse af det skønne sagn om Hedalskirken gjensindelse længe efter den sorte død, et af de ypperligste af Schwachs eviggrønne jagtqvad. I tidsskrifter er dette digt kun et par gange blevet fremlagt i sin helhed, af hvilke jeg kan nævne „Almuevennen“ for 1858, hvor ogsaa kirken findes afbildet og delvis gaarden Jldjarnstad. At digtet igjen gjøres tilgængeligt for videre kredse er et ønske, som jeg ofte har hørt udtalt; thi Schwachs digte er forlængst ud af trykken og nu næsten ikke til at opdrive mere.

HEDALS KIRKE.

Grunt havde pesten gennem Norge faret,
Hin gridske landfarsot, den sorte død;
Faa havde Herrens naade kun bevaret,
Mens tusinder som dødens rov laa strødt;
Men der, hvor hele slægter vare døde
I mange aar laa egnen tom og øde.

Thi fra de faa, som liv og redning vunde,
Gik langsomt nye slægter ud igjen;

Og mange aar henrandt, før disse kunde
Sig sprede til de øde egne hen.
Men høie, tætte skove snart fremgroede,
Hvor plogen gik og lave huse stode.

Kun hist og her et Herrens hus var grundet,
Hvis mure havde trodset tidens vægt,
Paa selsom vis i skovens skjul gjenfundet,
Tilsmilte det nu huldt den nye slægt.
Saa vil jeg her nu om en kirke melde,
Der selsomt hittet blev blandt Valdres fjelde.

Det var for længe, længe vel
Engang ved vintertid,
Mens sneen dækte dal og fjeld
Alt med sin dug saa hvid,
Da gik en gut med modig trods
Mod faren ud paa ski,
At fælde skovens ulv og loss,
Og bjørnen i dens hi.

Forfølgende hver lyd, hvert spor
Af skogens vilde hær
Paa skien rask afsted han for
Imellem krat og træ'r.
Snart førte ham hans djærve mod
Dybt ind i skovens vid,
Hvor endnu ingen vandrers stod
Alt siden pestens tid.

Og harm, at ei endnu han fik
Lagt noget udyr ned
Han standser saa et øieblik
De rappe jægerfjed.
Da ser han høit i granetop
Fjernt i den tætte skov
En fugl, og spænder buen op:
"Du er dog vel mit rov."

Fra stærke bue pilen fløi
Ad dristig maalte vei;
Men fuglen sad for fjern, for høi,
Og skudet traf den ei.
Men som igjennem skoven trang
Sig pilen hurtig skjød,
For Skyttens øre brat en klang
som af en klokke lød.

Forbauset lytted' han dertil,
Og blev lidt bleg om kind;
Thi sagn om onde magters spil
Nu randt ham brat i sind.
Men som et værn mod trolde list
Han frem sit ildjern tog.
Og med en bøn til Jesum Krist
Tre gange ild han slog.

Betrygget saa med freidig gang
Han skrider fremad da
Did, hvor den klare klokkeklang
Ham havde runget fra,
Og søm han dristig fremad gaar
I vilde skovnatur,
Med et han standse maa og staar
Foran en vældig mur.

Og se! — det er et Herrens hus,
Foran hvis mur han staar.
Mens bondens hytte sank i grus,
stod det i rad af aar, —
staar som i fjerne old det stod,
Da efter bønnen varm
De bange skarer det forlod
Med døden alt i barm.

End aabne som paa nødens dag
De taarneluger staa;
Igjennem disse pilens slag

Til klokkens malm fik naa;
Og kirkens dør staar aaben end,
Som den blev efterladt,
Da sidste mand fra kirken hen
I døden ilte brat.

Ad aabne dør med andagtsfjed
Gaar modig Skytten ind,
Og staar i kirkens dunkelhed
Med hellig glød paa kind.
End blinker kalkens gyldne glands
Fra duget alterbord,
Og Frelseren med tornekrans
Ser ned fra kirkens kor.

Ærbødig nærmer Skytten sig
Og fro til altrets fod,
At bøie knæ ydmygelig
For verdens Frelser god;
Da pludselig en selsom lyd
Fra altrets skjød udgaar
Som bamsens brum, naar Skyttens spyd
Dybt i dens bringe staar.

Og se! — en bjørn har redt sin hi
I Alterbordets ly,
Da vintrens sne fra skovens sti
Den bød til dvalen ty.
Af vintersøvnen pludselig
Opvakt ved klokkens klang,
Vredt brummende den reiser sig
Mod Skyttens djærve gang.

Men hastig sidder Skyttens spjud
Dybt i dens lodne bryst,
Og døende den farer ud
Omsonst til harmfuld dyst.
Fra vilde skov, som dristigen
Holdt Herrens hus omgroed,

Et soneoffer falder den
Ved altret i sit blod.

Men Skytten iler hjertefro
Nu ved sit skjønne fund,
Tilbage hvor hans frænder bo
I nys bebygget rund,
Og melder, hvad ham vederfor
I skogens øde hist.
Tro lytte alle til hans ord
Og lover Jesum Krist.

Snart skoven sank, som Herrens hus omgroedde
Nedfældt af fromme dalesønners haand;
Om den gjenfundne kirke snart der boede
En slægt med kraftfuld arm og kjærlig aand;
Og inden kirkens mure, Gud til ære,
Lød atter sang og bøn af kristen lære.

Den første gaard blev nær ved kirken bygget,
Just der, hvor Skytten hørte klokkens klang
Og stod, til ved sit ildjærns kraft betrygget
Mod lydens kant han rettede sin gang.
I gaardens navn man mindets stemme hører
Thi navnet *Ildjærnstad* endnu den fører.

Urokket end den gamle kirke stander
Med tykke mure og med spaanlagt tag;
End hænger i dens kor — et seiersbanner —
Den fældte bamses skind den dag idag.
Og vidt i nabosognes dale
Om Hedals-klokkens klang gaar ry og tale.

§ Krafts „Topografi,” 2den del, side 208 og 9 gjengives
dette sagn omtrent ligedan, og her blev digteren først bekendt
med det. § 1820 besøgte han selv stedet for at gjøre sig fortrolig
med egnen og høre sagnet fra folkemunde, og man maa derfor
antage, at han bestræbte sig paa at gjengive sagnet i dets bed-

ste skikkelse. Men ikke desto mindre har flere troet at finde endel unøiagtigheder i hans gjengivelse. Saaledes skulde Skytten ikke have været en gut men en voksen mand efter datidens brug bevæbnet med staalbue, som ogsaa er meget sandsynligt. Men saa fortælles der, at Skytten fastede sit ildjern over kirken tag og at gaarden blev bygget paa det sted, hvor ildjernet gjenfandtes, hvilket synes mindre rimeligt. Kirken gjenfindelse har man sat til omkring 1450, men dette er kun gisning; thi sagnet melder intet derom. Om bjørnehuden endnu virkelig forefindes der, er usikkert, da beretningerne herom er modsigende.* Med henjyn til kirken to flokker habes endvidere følgende sagn:

Gedalskirken flokker skulde have været indviede jøsterflokker og saaledes uadskillelige, og de var videnom berømte for deres vidunderlige klang. Men engang faldt folket paa den tanke at flytte den ene af dem til en kirke længere oppe i Balder. For at komme der måtte den dog transporteres med baad over et fjern eller vand og under vandfarten kantrode baaden paa en uforklarlig maade og flokken sank. Den tilbageblevne flokke mistede ogsaa meget af sin melodiske klang og fik en vis vemodsstemmende lyd. Disse ulykker opfattedes nu af folket som en velfortjent straf af kirken styrtshelgen for det begangne kirkeran og vanhelligelsen af flokkernes hellige jøsterstab. Skræffet ved disse begivenheder og for dog i nogen mon at høre paa ulykken og sone for den begangne brøde lod man nu en ny flokke støbe og ophænge i den borttagne sted, men den tilbageblevne flokke taalte ingen fremmed jøster ved sin side, og den nye flokke brast ved første ringning. Og virkelig fandt Schwach ved sit førnævnte besøg i Gedals kir-

*)Nesterne af en dyrehud findes opbevaret i et skab med glasdør, i kirken „sønghus.“ — Red.

ke en brusten flokke ved siden af den berømte og mærkelige gamle flokke. Saa tilføjer sagnet, at den sunne flokke vistnok kunde optages, naar et helligt løfte gaves om dens gjenindsættelse ved jøsterens side, men da ogsaa kun af syv fromme helbrødre, som under arbeidet ikke maatte lade høre et eneste ord fra sig hverken lydeligt eller hvissende. Engang forsøgte syv saadanne brødre at optage den sunne flokke, som indtil da let kunde sees paa vandets bund, og allerede havde de faaet den op paa baadens kant, da en af brødrene udstødte et fryde- raab og vips tumlede flokken tilbage i dybet og har aldrig været set siden.

Dette sagn, som sagt alle kun har betragtet som et fantasifoster af en overtroisk tid, synes dog, ialfald delvis, at hvile paa virkelige og naturlige grunde. At middelalderens folk var overlegne i kunsten at støbe kirkeflokker er en kjendsgjerning, som tør være almindelig bekjendt. Men at samklangsbænen i et sæt af flokker kan lempes og udvikles, og at indpasningen af nye flokker i et indfimet sæt, især hvis dette er fra middelalderen, er ikke alene et vanskeligt men ogsaa tildels umuligt arbejde, er vel de fleste ubekjendt og turde endog synes urimeligt, og dog er dette virkelig sagtyndiges paaftand. Saa maa man endvidere erindre, at ifølge den gjængse tro i middelalderen var kirkeflokken og dens lyd alle onde magter en skræk, og dens indvielse var i virkeligheden en art besværgelse. At mange træf i ovennævnte sagn i dette lys, aabenbare udsmykninger undtagne, virkelig taber en hel del af det overnaturlige og nærmer sig det forklarlige, vil vel neppe kunne benegtes.

Gedalskirken flokke, der ifølge Schwachs udsagn bærer en „uforsltaaelig“ indskrift og uden tvil er meget gammel, har ogsaa i senere tider bevaret sit ry, og folk er ofte komne langveis fra for at høre dens melodiske stemme. Saaledes lagde en del almuesmænd fra Hallingdal, som skulde til Kristiania, i

1818 sin vei gjennom Sedalen for at høre og fryde sig ved den berømte flokkes klang. Dette var under almuebevægelserne nævnte aar, og ringningen, der misforstodes som et signal, ledede til indgaaende undersøgelser i den ved nævnte bevægelse foranledede kommissionsjag samme aar.

Rumedøler ved Minnesota river.

(Før trykt i „Amerika“).

Motto: At far min kunde gjera

det gjilte han hev gjort
og fram i livet bæra
jo mykjet gjævt og stort,
det var fraa tid til amian
fyr meg so god ei stød;
stor arv det er fyr mannen,
av godtsfolk vara født!

Naar der i det efterfølgende skal gjøres et forsøg paa at nedtegne lidt norsk nybygger-saga fra det fjerne vesten, og det helst kommer til at dreie sig om Rumedølerne, saa er ikke tanken netop den, at de skal være saa meget bedre end andre norske folk, eller at de er de eneste norske, som har bosat sig paa disse kanter, da nordmænd udgjør en stor del af befolkningen i Kenville, Chippewa, Redwood, Yellow Medicine og Lac qui Parle countier.

Dog tror vi, at det som her er optegnet af sandfærdige oplevelser fra de dage, vil dogtgjøre, at Rumedølerne var de første til at nedsette sig her og danne et samholdigt settlement, som med tiden blev vel organiseret baade i det verdslige som ogsaa paa det kirkelige omraade.

Det vil maasse vise sig, at ogsaa disse nordmænd var i besiddelse af den gamle vikingeaand, som ikke viger tilbage for

gjenvordigheder, men heller føler sig tiltrukket af alvorsdygt og eventyrliv.

En af de første, om ikke den første nordmand, som reiste gennem den vakre landstrækning ved øvre Minnesota River, var Lov Rolien fra Opdahl i Numedal. Fra 1864 færdedes han ude i vesten i to aar og kom saa tilbage til forældre og søskende i Rushford, Fillmore county, og fortalte om de store fletter med frugtbart land, skoge langs elvene og mandshøit græs. Dette land var at saa saa at sige for intet, og det var noget andet end at sidde som husmænd paa smaa landstykker i ældre settementer. Man fik jeberen, handling fulgte paa tanke, og om kort tid var en karavane formet, som skulde bringe de første norske rydningsmænd til de nye trafter.

Selskabet kom til at bestaa af følgende personer:

Ole Rolien, hustru Jøran og seks børn; Ole Rennebammen, hustru Gumbild og seks børn; Thor Selgejen, hustru Selga og et barn; Paal Pederjen, hustru Guri og et barn. Salt 22.

Af disse var alle, untagen Paal Pederjen og hustru, fra Opdahl i Numedal. Over af de fire familieforsørgere havde sin „covered“ vogn og okse-høse, desuden havde Lov, ældste søn af Ole Rolien, sin egen vogn, forspændt med to par okser. Reisen gik gennem Mankato, med en afftiker til St. Peter efter landkort og underretning, opover til New Ulm. Minnesota-elven „crossedes“ nedenfor Fort Ridgely og man var nu kommen til det saakaldte „Fort“-settlement, hvor nogle saa norske allerede havde nedsat sig.

Her blev nu vognene med sine indvaanere ladet tilbage under Ole Rolien's opsyn, medens de fire andre tog tilfods vestover for at se sig ud land. Minnesota-elven sattes igjen over et sted, hvor Morton nu ligger.

Man begyndte nu at se mange indianerhytter og tydelige spor efter ødelæggelsens vederstyggelighed, d. v. j. Sioux indianernes myrderier.

Det var nemlig nylig efter krigen's slutning (1866) og man rejste oftest forbi en stor grav, hvor navnene paa tretten døde var indridsede paa en table over graven. Der fandtes endog skeletter af myrdede jettlere, som ikke var gjenfundne og begravne, og brandtomter og forladte huse med gabende dør- og vindusaabninger saaes her og der langs veien paa reisen.

Redwood Falls var dengang en uanselig by med en mængde indianer Teepee's. Synet af alle disse vilde gjorde et ubehageligt indtryk paa vore vandringsmænd, og naar de „campede“ for natten, søgte de ud paa sletterne i græsset af frygt for indianere, fordi de var daarligt forberedt til at slaaes med dem. Efter nogle dages march, under hvilken deres proviant slap op, saa at en af dem beretter, at de hyggede paa græs og blade for at stille hungeren, naaede de endelig til Sioux Agency ved Yellow Medicine river, hvor de fik mad og hvile ud en stund. Her traf de en anden Numedøl, Lofsten Rustgaard, som netop havde undersøgt landet paa nordfiden af Minnesota river, og da der skulde være homesteadland, satte man over elven igjen med førnævnte L. Rustgaard som veiviser. Nu var det nedover langs elven igjen, nogle mil i sydøstlig retning, og da dalen her udvider sig til over to mils bredde, med den skogkransede elv i midten og flade „bottoms“ med det hølgende, brunviolette blue joint græs og en række befyttende „bluffs“ paa begge sider, — fortæller en af selskabet — „da blev vi saa underlig glade og lette tilmode ved synet af det deilige landskab, og der kom en følelse af hygge over os, saa vi besluttede, at her vilde vi kaste vor lod for fremtiden.“

Siddende paa en hjergrnat ved elven, hvor de havde udsigt over dalen, gjorde de den overenskomst, at de skulde vælge sine claims efter som de var gamle, den ældste først, og saa nedover. Dette var den 17de Juni 1866.

Saaledes fik da hver sin claim, og da imaabække her løber

ud i elven med omtrent en mils mellemrum, fik de rindende vand og skog paa sit land. Lov Rolien tog sin claim oppe paa præriefanten, men ogsaa der var der rindende vand og skog nok, saa det blev her paa samme maade, som det staar i viden, at: „Me lot jænkin paa prærien skura, og hest sjølv os til skog og til vand.“

Lo af følget blev nu satte til at passe disse claims, medens de to andre rejste tilbage efter vognene. Disse kom da ogsaa frem i god behold, og nu slog man sig ned hver paa sit land.

Men i dette nye Gosen var der nok andre indbyggere end de vilde indianere, nemlig disse skabninger, som N. . . kalder mennekesedere, og synger, medens de arbejder. Et mere træffende navn for Mosquitoerne kan neppe tænkes, og hvis der havde været nogen enkelt ting, som havde formaaet at drive nybyggerne tilbage, saa maatte det blevet disse millioner af injekter, som holdt paa at ødelægge baade menneker og dyr. Det eneste middel mod dem var at gjøre op ild og røge dem væk, og denne røgning maatte man drive paa med baade inde i hytterne og ude for kreaturerne. Disse røgstøtter var ofte det sikreste mærke til at finde frem til nybyggernes hytte i de dage.

Man levede i førstningen i vognene, men senere fik nogle sig jordkjældere, andre loghytter, og nu blev det lidt bedre. „Da vi havde faaet vort loghus færdigt, efterat have levet i jordkjælder et halvt aar, indbød vi alle de andre med os, og havde det første gjæstebud som var fejret her, og gjorde os glade og talte om vore oplevelser til langt paa nat,“ fortæller en af dem.

Den første høst maatte man rejse østover igjen til St. Peter (90 Mil) og Scandia Grove settlement, efter proviant. Her købte de lidt saahvede, som betales med \$2.75 pr. bushel. Mel betales indtil \$9 pr. hundrede pund eller \$18 pr. barrel.

Nogle høns fik de fat i for \$1 pr. stykke, og satte til samme pris.

Den første abling toges af „Black Birds“ og andet udsøgt, saa kun en af jettlerne fik en bushel hvede. L. Selgesen havde faaet kaalrødder paa sit nybrække, fik god abling, og mange af de andre nybyggere delte disse med ham. Rødderne kogtes, og aades til brød og vand paa somme steder. Dette aar blev nogle af jettlernes fjør, som dengang kostede fra 40 til 50 dollars, drevne paa elven af præriebrand, og blev ligesom baade stegt og druknet. Saahvede for næste aar kjøbtes ved New Ulm for \$1.25 pr. bushel. Den tredje sommer, som var i 1868, reiste mange, deriblandt to kvinder, østover for at tjene penge. Dette var jettlementets knappest sommer, men „naar nøden er størst, er hjælpen nærmest.“

Denne høst avlede man sin første hvede, „so fin, som henta bær,“ som en af dem udtrykte sig, og med et udbytte af indtil 40 bushel pr. acre. Denne hvede maatte man slaa ud med flygel eller tærste med okser og kaste eller sigte med skovl. Der blev saa mange isklumper blandet med hveden, da man gjorde dette arbejde om vinteren, at man næsten ikke kunde saa malt den.

Lov Kolien fortæller saaledes, at saasnart han havde tærstet sin hvede, lagde han paa et dueligt læs og reiste til mølleslen med, og tænkte, nu skal det da endelig blive slut med flourmanglen iblandt os. Man tænke sig hans skuffelse, da mølseren fortalte ham, at det var umuligt at male hans hvede, og han vidste ikke, om han kunde give ham noget flour for hele læsjet. En liden dakt skulde han dog saa, men den fik han hente siden.

Denne rejse til møllen i Redwood Falls var ofte forbundet med nok saa pudserlige eventyr. Man maatte over Minnesota river, og en baar især var denne saa stor af flommen,

at den eneste maade at komme over var at tage nogle sække ad gangen over i baad, tage vognen fra hinanden, bringe „box,“ fremdel og bagdel et stykke ad gangen paa baaden, og saa jage okserne paa, saa de svømmede over. Naar man kom tilbage, maatte man „go through the same performance.“ Engang havde man fragtet alt over, undtagen fem sække og bagdelen af en vogn af en mands læs. Man lagde da disse sække i bunden af baaden, lagde vognhjulene tværs over baaden, saa hjulene hang ned i vandet paa begge sider. Da man kom ud i strømmen, begyndte vognhjulene at gaa rundt som paa et hjuldampskib, og hvorledes det nu var, fik strømmen formegget tag i det øvre hjul og vippede hele smørja rundt. Mændene flammede sig fast til baaden og kom omfider iland paa den forønskede side af elven. Vognhjulene fik man ogsaa fisset ind, men sækkene saa man ikke mere, og er de ikke komne til kværnen, som maler paa havsens bund, saa — —. Manden maatte fortsætte sin rejse med fem sække mindre. Dette færgested er det historiske „Minnesota Crossing,“ som en tidlang var navnet paa den første postoffice her.

Nu havde han i nogle aar gode avlinger, og for at holde os til visen igjen:

„Som tiderne frametter lakka,
vart dæ better aa better enn før;
barna lærde seg snart til aa sualka,
aa me solde lidt æg og lidt smør.“

Den første træskemaskine kjøbtes høsten 1869 af Ole Kolien og sønner. Maskinens størrelse var 28 tommer cylinder, som dreves med 8 hesters kraft, der maatte hænges under en vogn, naar den skulde flyttes, da den ikke havde hjul. En anden maskine, som eiedes af Thor og Halvor Selgesen, Ole Enestvedt og Ole Lufts, gjorde tjeneste i 12 aar, og har maasse æren af at have covered a larger territory end nogen maskine siden.

Et aar siges det, at man trængte for 64 farmere, i tre forskellige countier og holdt paa til jul, men da var snedriverne saa store, at man ikke kunde faa „jat“ ved stakkerne paa anden maade end ved at spade sneen væk, hvor „riggen“ skulde staa.

Den første hvede, som folgtes fra dette jettlement, fik man 60 cents pr. bushel for, og førte den til Beaver Landing etsteds, hvor byen Morton nu ligger. Den blev løstet paa Dampbaade, som dengang gik opover Minnesota river. Siden fik man dog bedre priser, men maatte kjøre sin grøde 40 a 50 mil til Willmar.

Om de strabadjer man havde paa disse rejser om vinteren i snestorme og kulde, og om sommeren med at bære sine hvedesække over „Port-kritken“ (Gawf Creek) og over de dengang saa talrige, „fluer“, hvor vandet sommetider stod op under armene — skal jeg ikke dvæle længe. Kun skal nævnes, at mange af pionererne enten lod sit liv paa disse øde prærier eller fik en helseknæk, som de aldrig siden forvandt. Af andre „staaende“ ulemper var skrækken for indianere og præriebrande de værste, og medens man ryddede og byggede landet, maatte man ogsaa forbyde det mod disse.

I aaret 1872 kom græshopperne og lagde æg om høsten, og de to efterfølgende aar aad de op alt som avledes, saa det endog blev smaat med hø for kreaturerne. Disse aar var næsten ligesaa frange, som de første nybyggeraars dage, og mange maatte modtage regjeringens tilbud og laane saahvede paa den betingelse, at den første hvede man avlede og kunde spare, skulde gaa til at afbetale saahveden.

Et træk fra denne tid være det mig tilladt at nævne: Da en af farmerne her en morgen blev var, at græshopperne om natten havde kastet sig over hans vakre hvedeager og aad ned saa han kunde se straaene falde — „da blev jeg ilde tilmode og lovede mig selv og Vorherre, at hvis min hvede denne gang

blev sparet, vilde jeg give den fattigste mand jeg kunde finde i nabolaget 10 bushels hvede.“ Ja, hvad sker? Ved middagstid fik han høre en sus som af en vindstorm, og ved at se ud, opdagede han, at luften var fuld af græshopper, som fløj tilveirs. Det var nemlig det sidste aar de var her, og da fløj de afsted, saasnart de havde faaet vinger. Skjont ageren var noget beffadiget, fik vor farmer dog en ganske god avling, og tro mod sit løfte opsogte han en mand, som netop var flyttet herop og manglede endog det nødvendige og — 10 bushel hvede har sjelden været modtaget med mere glæde og tak end af denne familie.

Af Numedøler, som siden nedsatte sig her, skal nævnes:

Vaaren 1867 kom Lars Rudi og hans svoger Lov A. Rudi, og lidt senere paa vaaren, Ole og Tollef Enešvedt. De tog alle sine claims nogenlunde ind til hinanden og rejste siden tilbage og hentede sine familier. Samme aar kom ogsaa Erik Nilsen (Myran). I 1869 kom Halvor Endresen Lusto herop med kone og seks voksne børn. Af senere komne er Rittelsland brødrene, Selgesen (Mogen) brødrene, Kravik brødrene, Grøtting brødrene og Gulliksen brødrene. De fleste af disse er komne fra Opdahl i Numedal, derfor har de her i dette nye Numedal ihukommet sin fødebygd ved at stifte Opdahl menighed og bygge Opdahl kirke som de fleste af dem ogsaa tilhører.

I 1869 holdtes en election hos G. P. Greene, den eneste amerikaner i nabolaget, og da organiseredes town of Sacred Heart med S. Brooks, Ole Johansen og P. G. Petersen som supervisors, G. P. Greene Clerk og Justice, Ole D. Enešvedt Treasurer, og J. P. Olins constable. Denne G. P. Greene blev i førstningen anseet for en hel vismand, da han indehavde to town offices, var postmester ved Minnesota Crossing P. O. og desuden den første engelske skolelærer her og kunde paatage sig en mine som en adelsmand. Men agtelsen for ham

veg lidt efter lidt, da man fandt ud, at han ikke alene var en urimelig mand i sit hus, men ogsaa saa upraktisk til at drive sin farm, at norserne sommetider maatte gjøre „dugning“ og komme og hjælpe ham med hans forsmønte farmarbejde.

Nu har man i dette town sin egen town hall opbygget, saa man ikke behøver at trænge sig ind i skolehusene eller andetsteds, naar man skal faa sin stemme som en god borger af et frit land.

Endnu skal tilføjes lidt om, hvorledes man efterhaanden fik ordnet sig i det kirkelige i det nye settlement.

Høsten 1868 kom Pastor Th. Johnsen fra Nicollet county herud og døbte børn (sommesteds 3 i samme familie) og holdt gudstjeneste i de smaa huse eller kjeldere. Han organiserede da ogsaa „Vor Frelses menighed i Newville og Redwood counties.“ De første trustees var vist Lars Rudi, Ole Enestvedt og Torfel Nyse. Pastor Johnsen skulde besøge menigheden fire gange om aaret. Lønnen var \$10 for hver gang — \$40 for aaret. Siden fik man ogsaa af og til betjening af pastorerne N. Brandt, L. Sattrem og Niels Th. Olvisaker, som paa sine missionsrejser traf til at komme gennem dette strøg.

Høsten 1871 kom pastor S. M. Bergh herop som fast prest og han er fremdeles prest her. Han betjente ogsaa for en tid menigheden ved Ft. Midgeley, 35 mil øst, og ved Yellow Medicine river, 25 mil i vest herfra. Det var lange rejser i al slags føre og veir, og vel baade okse- og hestefjæds, men presterne ude i vesten faar jo ogsaa dele nybyggerlivets strabadser. Den første menighed er nu delt i 5 menigheder: Sacred Heart, Rock Dell, Hawk's Creek, Newville og Opdahl og fem prester har helt eller delvis sine virkefelter der.

For at vise, at Nomedølerne er et levedygtigt folk og grundigt klimatiserede i sit nye hjem, skal følgende familie-refords vedføjes:

Kolien familien.

Ole Kolien (død) og hustru Jøran (død) med 7 børn ilive.

Disse er:

- 1) Tov Kolien og hustru Anne med 8 børn ilive.
- 2) Sillef og hustru Ingeborg med 5 børn ilive.
- 3) Sigurid, nu Mrs. Olsen, barnløs.
- 4) Gunleif, enkemand, med 5 børn ilive.
- 5) Peder og hustru Lønne med 6 børn ilive.
- 6) Sven og hustru Gunild med 5 børn ilive.

Enestvedt familien.

- 1) Tollef (død), ugift.
- 2) Ole og hustru Anne med 9 børn ilive.
- 3) Lars Olsen i Oregon og hustru med 7 børn ilive.
- 4) Jøran ugift.
- 5) Gunild, nu Mrs. P. Kittilsland, med 1 barn ilive.

Oles børn er:

- 1) Ole, jr. og hustru Anna, med 5 børn ilive.
- 2) Jørgine, ugift, ved Pacificysten.
- 3) Sofie, ugift, hjemme.
- 4) Christian og hustru Bertha, med 2 børn ilive.
- 5) Theodor og hustru Lina.
- 6) Anna, ved Pacificysten, nu Mrs. G. S. Kravik, med 3 børn ilive.
- 7) Engeberet, ugift, hjemme.
- 8) Johan, ugift, hjemme.
- 9) Louise, ugift, hjemme.

Rudi familien.

- 1) Lars og hustru Vil, børneløse.
- 2) Turid, enke, med 5 børn ilive.

Gelgesen (Mogen) familien.

- 1) Stener og hustru Selga med 10 børn ilive.
- 2) Ole (død) og hustru Turi med 7 børn ilive.

- 3) Selge og hustru Anne, med 7 børn ilive.
- 4) Thor og hustru Selga, med 9 børn ilive.
- 5) Halvor og hustru Sigrid, med 7 børn ilive.
- 6) Ole, jr., og hustru Guri, med 11 børn ilive.
- 7) Greger og hustru, i Norge.

Tusto familien.

Halvor E., og hustru Anne, med 6 børn ilive.

Disse er:

- 1) Turid, nu Mrs. N. P. Romnes, 11 børn ilive.
- 2) Selga, (før nævnt), nu Mrs. Thor Selgesen, 9 børn ilive.
- 3) Rognild, nu Mrs. N. Tolgen, 9 børn ilive.
- 4) Ole, enkemand, 5 børn ilive.
- 5) Sigrid, før nævnt, nu Mrs. S. Selgesen, 7 børn ilive.
- 6) Lars og hustru Gea, 4 børn ilive.

Kittilsland familien.

- 1) Ole, ugift.
- 2) Peder og hustru Gumlid, 1 barn ilive.
- 3) Thorbjørg, ugift, bosat i Syd Dakota.
- 4) Knud, gift, bosat i S. Dakota.
- 5) Gunder gift, bosat i S. Dakota.
- 6) Gjertrud, gift, bosat i S. Dakota.

Endnu kunde tilføjes flere, men det blir vel for langt at opregne alle, der er bosatte her fra den kant i Norge, og derfor vil jeg sige læseren tak for samværret, og udtale det ønske, at flere vilde gjøre optegnelser fra pionerdagene, og sende det til „Samband,” saa at den unge, opvoksende slægt kunde lære at skatte de „vikingefuelstar, som forældre er sprungne utaa.”

D. D. Enestvedt.

Valdristevnet og andre stævner.

Valdris „Samband"s aarsmøde og 13de almindelige stævne af Valdriiser vil finde sted den 9de og 10de September 1911. Lørdag den 9de, blir det sammenkomst, forretningsmøde og banket, i Ark Hall (eller Auditorium) paa 31st Street og 1st Ave. So., Minneapolis. Det er samme sted hvor man har mødt de sidste 3 aar. Lokalet blir aabent hele dagen, og man samler sig saa tidlig man vil til samvær i de bekvemme værelser, især i den rummelige kjælderetage. Der vil forretningsmødet begynde klokken halv fire, med indberetninger, valg af embedsmænd, og andre sager som forsamlingen maatte ville behandle. Klokken 7 begynder Valdriisgjæstebøet med de vanlige norske retter, hvortil adgang koster en dollar. I forbindelse med gjæstebøet blir der sang og anden musik og en række korte taler. Pastor N. S. Belgum har lovet at holde festtalen, og den blir som alle tidligere festtaler ved bore stævner paa Valdriismaal. Vi kan trygt love et meget hyggeligt gjæstebø baade med god mad, taler, sang og anden underholdning. Vi skal gjøre bort bedste at skaffe plads til saa mange som det herlige lokale kan rumme. Og det blir ogsaa nødvendigt i betragtning af at Prof. John Dahle atter vil forrette som fjømeistar Komiteen, som forestaar gjæstebøet er den samme dygtige, arbejdssomme flok af mænd og kvinder, der i mange aar har havt gjæstebørne i opdrag. Vær nu tilstede naar dørene til spisesalen aabnes præcis kl. 7.

Søndag blir der friluftsfest i Como Park St. Paul. Der kan man indfinde sig paa picnic grunden i parkens sydvestre hjørne, saa tidlig man vil, men man maa være der saa snart man kan eftermiddag. Det er bedst at belave sig paa at spise middag i parken. Gaar man hjem til middag hos de gjæstfrie bysborgere, saa blir det en saa lang affære, at man kommer

til parken altfor sent til at nyde det gode man hør af sammødet med venner og bekendte. Det er bedst at man tar med sig mad til picnicmiddag. Ellers er der anledning til at faa kjøbt mad og drikke i parken. Noget egentlig program i parken har man ikke lavet paa.

Stevnet holdes, som vanlig, ved slutten af Statsudstillingen, med alle sine seværdigheder, og hvad fordele der blir at faa forbindelse med fairsen i form af ekstrapag, nedsatte takster paa banerne, osv., vil ogsaa komme dem til gode som kommer til stevnet, dersom de passer paa at ta fordel deraf. Vi hør faa et særdeles stort fremmøde iaar.

Samtidig med Valdriserne holder Gudbrandsdølerne sit aarlige stevne, ogsaa i Minneapolis. Lottingerne holder sit stevne i Minneapolis den 8de, altsaa dagen før de to nævnte. I Story City, Iowa, begynder Stavanger og Søndre Bergenhus amters lag den 7de September.

Guld at faa for intet!

Undertegnede ved hvor der er guld at faa for intet! Jeg kan fortælle hvor man kan med største letthed grave op godt guld i større mængder uden nogen vanskelighed. Da jeg har gravet op en hel del, og rigelig forsynt mig, er jeg nu villig til at gjøre andre delagtig i det. Det er vel sandt at det er med dette, som det hedder i visen om Madsen og hans guldgravning, at „det meste er rigtignok smaa stein og stumper, men saa er der ogsaa forsvarelige klumper.“ Der findes rigtignok en del grus og urenhed, kraafeguld og anden blanding, „men saa er der ogsaa forsvarelige klumper.“

Men før jeg fortæller mer om dette, vil jeg faa lov at fortælle lidt om „Valdris Selsing.“ Som saa mange andre,

der holdt Selsing, har jeg havt en stor bundt af dem liggende paa en hylde. Her i sommer blev jeg samtidig ganske lens for baade læsestof og penge. Paa grund af pengensoden kunde jeg ikke kjøbe nye bøger og læsestof som jeg vanlig gjør. Saa maatte jeg til at grave op i det gamle for at se om der var noget læseværdigt. Og saa begyndte jeg at læse gamle, støvede nummer af „Selsing.“ Na, mangt af det kjendte jeg igjen, samt af indholdet, andet kun af navn, og andet igjen „paa Skugjen.“ Det er vel med mange andre som med mig. Kanskje har jeg god tid naar bladet kommer, og jeg læser alt nøiagtigt; kanskje har jeg knapt for tid, og saa læser jeg kun det som mest interesserer mig, lægger saa bladet paa hylden, idet jeg tænker mig til at læse resten om lidt, naar den dag imorgen bringer bedre tid og stemning. Men den dag imorgen er en ræv og en fjeltring, og holder ikke ord, og bladet blir liggende, og støvet dækker det over, og beslutningen glemmes. Na som sagt, saa begyndte jeg at læse gamle „Selsing“, og den som blev forundret var undertegnede. Det er med de sager som deri er at finde, som med kna-ost; jo ældre den blir desto bedre er den. Jeg vidste godt nok at der var mange gode ting deri, men at den var saa stappendes fuld af gjilde ting, det havde jeg ikke troet. Jeg har lyst til at høre fra nogen som ved, hvor ellers der findes saa mange ægte gode ting af det slags, for en Valdris daa idetmindste!

Jeg vil da i særdeleshed paapege visse ting i de forbi-gangne nummer, som jeg kan anbefale som høist læseværdige. Har du ikke læst dem, saa er det paatide du gjør det. Og har du læst dem før, saa vil du finde at de forekommer dig at være bedre nu end dengang du først læste det. Hvad især ansporer mig til at skrive som jeg gjør, er at jeg finder ved samtale med folk, at de ikke kan erindre at have læst ting som synes mig uforglemmelige. Andre svarer at de ikke læser stort af det

da det ikke interesserer dem videre. Ja dette er altsaa en be-
drøvelig mangel paa forstaaelse, som ikke er saa let at gjøre
bot for. Det eneste raad jeg kan give slige folk er, at det er
paatide at de vænner sig til det. Smager det ikke godt straks
faar de „lytte og haabe paa vanens magt.“ Saaledes er det
ogsaa naar man først hører Wagners eller andre mesters
klassiske musik. Men efter lidt gider man ikke lytte til „rag-
time.“ Jeg finder at andre vel læser indholdet, men saa ka-
ster de heftet og lader det forkomme. Dette er ogsaa meget
„uvetugt.“ Bevar dem og besøg dem indbundne. De ting
som jeg i år har i tanken, er: De taler som har været holdt
ved stævnerne, de flere udmærkede beskrivelser af Valdris med
skildringer fra naturen og folkelivet der, endel af de digte som
forekommer, fagn, rispo, reglo, og de bidrag af forskjellige
slags i år fra Kirkeberg, Diejerud, Næberg, Flaten, Høverstad,
Hansen, Jørgensen, Gjelle og andre. —

Her, i disse digte i disse gamle fagn og fortællinger, er
guldet at finde, og det er baade godt og let at grave. Grav
frem lidt af det, prøv det i hvilken som helst slags ild eller ste-
vand, og du vil finde det vil bestaa prøven. Vær saa god, tag
til dere!

Dr. J. E. Johnson.

The Sageng Combination Threshing Machine

Den nye norske Opfindelse, som muliggjør billigere og bekvemmeligere Tærsking.

Bestyrelsen ved

Sageng Threshing Machine Company's Fabrik

modtager velvilligst

BESØG AF STATE FAIR BESØGERE

samt alle de, som bivaaner de anstundende bygde-
stevner af Totninger, Gudbrandsdøler, Valdriser,
og andre.

The Sageng Threshing Machine Co.,

2324 University Ave.

St. Paul, Minn.

Direktører:

J. E. Haugen, Dell Rapids, S. D., President.

H. O. Sageng, Dalton, Minn., Vice President.

L. Peterson, Westby, Wis., Sec'y and ass't Treasurer.

H. A. Hammer, President 1st Nat'l Bank, Cooperstown,
N. D., Treasurer.

O. N. Chilson, Webster, S. D.

W. A. Parshall, Minneapolis, Minn.

T. O. Torgerson, Wheaton, Minn.

INDBYDELSE

TIL AT ABONNERE PAA

== Samband ==

Det udkommer hver maaned.

Det er et literært familieblad for det hele norske folk i Amerika, og vil levere den bedste folkelige læsning, ved norsk-amerikanske forfattere, som det er muligt at faa — helst saadant stof som angaar de gjøremaal og interesser som det almindelige publikum forstaar og skatter, og skrevet af dem som faktisk og praktisk ved hvad de behandler.

Det er desuden tilegnet bygdelagbevægelsen, og er det eneste skrift, som har sat sig til maal, at tjene denne sag som dens særlige tolk og talsmand.

Spørgsmaalet om et fælles blad for bygdelagene er foreløbig blit drøftet paa lagenes fællesmøde ifjor høst, og senere i aviserne; og det blir vist behandlet ogsaa paa bygdelagsstevnerne som blir afholdt udover sommeren og høsten.

I den hensigt at gjøre bygdelagfolkene kjendt med "Samband", som vil søge at bli erkjendt som saadant fællesblad, sendes prøveeksemplarer til medlemmer af de fleste bygdelag, hvis bestyrelser har været saa forekommende at meddele SAMBANDS udgivere navn fra sine medlemslister.

Prøvehefter sendes ogsaa til mange andre, med det maal at faa det udbredt saa vidt som muligt.

Det koster EN DOLLAR aaret.

Vil De saa bli bedre kjendt med bladet og sætte Dem ind i bygdelagbevægelsens væsen og fremskridt, og støtte foretagendet, saa bedes De sende ind et aars kontingent, med Deres navn og adresse. Udfyld nedenstaaende blanket og klip den ud.

Til udgiverne af "Samband":

For vedlagt en dollar bedes "Samband" sendt et aar til

(Navn) .....

(Post office) ..... (Stat) .....

(Angiv husnummer i by) .....

Kjøb helst "money order" til forsendelse. Send saa det hele til

A. A. VEBLEN,
Stillwater, Minn.

Vakkert Landsted falbydes.

Undertegnede har tilsalgs den vakreste farm i Washington County, Minnesota. Den ligger 2 mil fra Stillwater;

en god mil fra den elektriske bane mellem St. Paul og Stillwater paa hvilken tog gaar hver halv time til tvillingbyerne.

Denne eiendom ligger i et af de vakreste og frugtbarreste strøg i Minnesota, ved en nydelig indsø. 121 acres, 95 dyrket, 6 acres frugthave. Naturlige og plantede lunde. Vaaningshuset er 56x40 fod, med 11 rummelige værelser og meget elegant anlagt. Varmeapparat. "Barn" 48x64 fod, moderne i alle henseender med vandstok, der er sikker mod frost. Stort drivhus, hønsehus og grisehus. Bygningerne har kostet mere end prisen paa hele eiendommen.

Dette er et udsøgt komfortabelt hjem til alle aarstider, men er især tiltrækkende som sommerhjem for en familie, der ønsker at bo paa et sundt, naturskjønt sted, i et udmerket nabolag. Skolehus tvers over veien. Kirker, skoler, godt marked o. s. v. i den nærliggende by Stillwater. Skriv til undertegnede, eller kom til St. Paul og vær med ud og bese eiendommen.

Pris \$11,000.00.

A. Stolpestad

406 Pioneer Press Bldg.,
ST. PAUL, MINN.

Forretning i Land
og Byeierdomme.

Laan og
Brandassurance.

Lutheran Publishing House

Norwegian Books. Bibles in the Norwegian, English
and Swedish language.

DECORAH, IOWA

MINNEAPOLIS, MINN.

Luth Jaeger,

with CORSER INVESTMENT COMPANY.

New York Life Building, - - Minneapolis, Minn.

Offers his services in the matter of selling
and buying **Minneapolis** and suburban

Real Estate and Northwestern Farms and Lands

Write to him.

Gamalt fraa Valdres.

En Bog af gamle Fortællinger og Skil-
dringer fra Valdres af Lensmand og Stor-
thingsmand **O. K. Ødegaard**. Netop ud-
kommet paa H. Aschehoug & Co.s Forlag.

Det er gode Skildrin-
ger, og alle Valdri-
ser vil i Bogen finde
noget kjendt af Inter-
esse. Bogen er paa
192 Sider og koster
indbunden \$1.35
heftet \$1.00

Tilsalgs i

The Free Church Book Concern, 322 CEDAR AVE.,
Minneapolis, Minn.